Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Protoiereu Constantin Parhomenko
Psiholog Elizaveta Parhomenko

Educarea copilului întru credință

VOLUMUL II
Copilul în biserică

Traducere din limba rusă:
Diana Guțu

EDITURA EGUMENIȚA
2018

Libris.ro

depinde chiar totul de dorința noastră. Însă dorința de a avea un singur copil nu trebuie să fie o chestiune de principiu. Dacă nu ne putem ajuta copilul în acest mod simplu şi firesc, trebuie să supraveghem ca micuțul să nu se transforme într-un mic idolaş al familiei. Trebuie să-l învățăm să respecte interesele celorlalți membri ai familiei, să se împartă cu ei. Viața ne pune mereu în fața acestor probleme şi nu trebuie să punem întotdeauna dorința copilului pe primul loc, chiar dacă ne dorim mult.

E adevărat, nu e uşor să creşti un singur copil, astfel încât să nu devină egoist, dar este posibil. Să ne aducem aminte că atât Ioan Botezătorul, cât şi Maica Domnului erau singuri la părinți. Aici succesul poate fi atins mai cu seamă prin sporirea duhovnicească a părinților înşişi.

Cuprins

Copilul în Biserică 7
„Lăsați copiii să vină la Mine..." 7
Vecernia – după dorință 11
Cât timp stăm la Liturghie? 12
Comportamentul copiilor în timpul slujbei 20
Lumânările! 25
Copilul şi rugăciunea 29
Cum se spovedeşte copilul? 45
Prima spovedanie a copilului 47
Dacă încă este prea devreme pentru spovedanie... 55
Cât de des să se spovedească copilul? 58
Cum găsim un duhovnic pentru copil? 66
Câteva sfaturi pentru părinți 72
Copilul şi Împărtăşania 81
Copilul şi postul 111
Care sunt posturile pe care trebuie să le țină copiii? 113
La ce să renunțe copilul în zilele Postului Mare? 115
La ce să renunțe copilul în zilele de miercuri şi vineri? 116
Atunci când copilul nu vrea să postească 116
Ce ascultare să-şi mai asume copiii în perioada postului? 118
Copilul şi moartea unui om apropiat 121
Educația estetică a copilului 129
Copilul şi literatura 167
Copilul şi jocul 223
Experiența şcolii noastre de duminică... 247
Şcolile duminicale de odinioară 248
Abordarea noastră referitoare la predarea orei de religie... 257
Noul Testament cu ochii contemporanilor Mântuitorului Iisus Hristos... 273
Elementele importante ale şcolii de duminică contemporane 285
Educarea copiilor în familia noastră 301
Întrebări şi răspunsuri 317

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Prezenta traducere s-a realizat după originalul din limba rusă:
Воспитание ребёнка в вере. Часть II. Ребёнок в храме

© Editura Egumenița pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PARHOMENKO, CONSTANTIN
Educarea copilului întru credință / protoiereu Constantin Parhomenko, psiholog Elizaveta Parhomenko ; trad. din lb. rusă: Diana Guțu. - Galați : Egumenița, 2018
2 vol.
ISBN 978-606-550-303-8
Vol. 2. : Copilul în biserică. - 2018. - ISBN 978-606-550-313-7

I. Parhomenko, Elizaveta
II. Guțu, Diana (trad.)

2
159.9

*
* *

Aveți în față cea de-a doua parte a cărții *Educarea copilului întru credință.*

Această carte a fost scrisă de către protoiereul Constantin Parhomenko împreună cu soția lui, psiholog de copii și de familie, preoteasa Elizaveta.

Lucrarea este alcătuită sub formă de dialog și este o convorbire a soțului preot cu soția psiholog, înregistrată pe reportofon, transpusă apoi într-un text și redactată. Aceste conversații sunt rezultatul atât al activității profesionale a autorilor, cât și, într-o și mai mare măsură, rodul experienței personale în domeniul educației copiilor. Familia părintelui Constantin numără cinci copii de vârste diferite.

Confruntându-se cu probleme și chestiuni de educație, părintele Constantin și preoteasa Elizaveta au căutat răspunsuri și soluții pentru ei. Antrenând experiența colosală a Bisericii Ortodoxe, precum și realizările psihologiei și pedagogiei contemporane, autorii au găsit soluții precise și potrivite pentru majoritatea problemelor cu care se confruntă părinții în ziua de astăzi. În volumul de față autorii își împărtășesc cu generozitate și sinceritate gândurile în ceea ce privește educația creștină a copiilor.

Prima parte a cărții a fost dedicată întrebărilor teoretice. Cea de-a doua parte este mai practică.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Cum învățăm copilul să se roage? Cum să se spovedească corect? Trebuie copilul să respecte posturile? Cât de des să se împărtășească și să se pregătească de Împărtășanie? Cum se aranjează viața chiar în familia părintelui Constantin și a preotesei Elizaveta?

La aceste întrebări și la multe altele veți găsi răspunsul în cartea de față.

Copilul în Biserică

„Lăsați copiii să vină la Mine..."

Părintele Constantin:

Educarea copilului întru credință nu este posibilă fără familiarizarea lui cu biserica. Anumite lucruri sunt cât se poate de evidente: dacă părinții înșiși nu merg la biserică sau se duc rar, ulterior fiul sau fiica lor de asemenea nu va merge la biserică. Dacă din pruncie în modelul lumii copilului nu a intrat biserica și Tainele bisericești ca fiind ceva fără de care viața este incompletă, deficientă, el nu va simți dorul de biserică. Dacă însă (așa cum din fericire se obișnuiește în multe familii profund credincioase) cercetarea bisericii în zilele de duminică este ceva statornic, sacru, se pune un fundament solid pentru îmbisericire pentru tot restul vieții.

Uneori se întâmplă să auzim că dacă un copil va merge la biserică săptămânal, iar pe deasupra și la toate sărbătorile, el se va obișnui cu biserica, cu slujbele bisericești, ele devenind pentru el o banalitate, o rutină. În mod corespunzător, evlavia și credința vie vor slăbi, cercetarea bisericii și participarea la Taine se vor transforma într-un rit sec, formal.

Adepții acestei opinii spun că cel mai corect este să se vină la biserică rar și să se participe la Taine, să zicem,

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

o dată pe lună. Atunci cu adevărat cercetarea bisericii va deveni un eveniment, sărbătoare pentru suflet.

Cu acest punct de vedere radical nu sunt de acord! El contravine orânduirii vieții creştinilor din vechime, logicii credinței chiar... Apărând dreptul copiilor la Botez, invocăm exemple din Noul Testament. Acolo găsim mărturii despre botezarea unor familii întregi:

A lui Corneliu, sutaşul (Faptele Apostolilor, capitolul 10);

A Lidiei (*s-a botezat şi ea şi casa ei* – Fapte 16, 15);

A temnicerului (*s-a botezat el şi toți ai lui îndată* – Fapte 16, 31-33);

A lui Crispus (*Dar Crispus, mai-marele sinagogii, a crezut în Domnul, împreună cu toată casa sa; şi mulți dintre corinteni, auzind, credeau şi se botezau* – Fapte 18, 8);

A lui Ştefana (*Am botezat şi casa lui Ştefana* – 1 Corinteni 1, 16).

Asta înseamnă că au primit Botezul toți membrii casei, inclusiv copiii mici. Putem cu un procent mare de probabilitate să presupunem că în vremurile apostolice, cercetând Agapele – adunările Euharistice – creştinii îi luau cu ei pe copii.

Păi cum să nu-şi ia copiii? Dacă s-a botezat toată casa şi merge la slujbă toată familia, doar nu-şi vor lăsa pruncii cu vecinii, iudei sau păgâni. Iar luându-i la slujbă, să-i lase oare să se joace în camera alăturată?

Însă nu din rațiuni de comoditate îşi luau ei copiii la Împărtăşanie, ci deoarece, după cuvintele lui Hristos Însuşi, un om care nu se împărtăşeşte nu are viață veşnică! *„Şi le-a zis Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului şi nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viață veşnică, şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi"* (Ioan 6, 53-54). Cuvintele lui Hristos în primele veacuri erau percepute cu mai multă concretitate si exactitate decât acum. Oare este cu putință să îți excluzi copilul drag de la viața veşnică?...

Aşadar, copiii participau la slujbă!

Într-un document ce descrie săvârşirea Sfintei Liturghii în sec. IV putem citi: „Copiii să stea aproape de altar şi unul dintre diaconi să-i supravegheze, ca să se poarte cuviincios. Iar ceilalți diaconi să umble de jur împrejur şi să se uite după bărbați şi femei, să nu fie nicio neorânduială, ca nimeni să nu moțăie, să nu se şuşotească, să nu doarmă..." („Liturghia după Pravila Sfinților Apostoli").

În primele secole creştine Liturghia se oficia o dată pe săptămână, în ziua de duminică. Fiecare creştin trebuia să fie la biserică. Apoi, când prin edictul Sfântului Constantin cel Mare (anul 313 după Naşterea lui Hristos) creştinismul a căpătat libertate şi anumite privilegii, în Biserică a dat buzna torentul păgânilor de ieri. Unii au devenit creştini adevărați, alții se conformau modei sau voiau să se bucure de privilegii. Cei care nu trăiseră renaştere duhovnicească veritabilă, lăsându-se doar temporar pasionați de creştinism, după o vreme oarecare s-au răcit față de biserică. Propriu-zis, abia din această perioadă aflăm că unii creştini se lenevesc să cerceteze slujbele săptămânal şi nu se împărtăşesc. Nici canoanele sinoadelor bisericeşti, nici apelurile Sfinților Părinți nu au izbutit să învingă această situație, şi cum să o învingi,

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

la urma urmei, doar nu prin represiune? Numai prin apel la responsabilitatea şi discernământul creştin...

A lipsi de la slujbă în ziua de duminică, încălcând porunca Domnului: „Cinsteşte ziua sâmbetei" (pentru creştini – ziua duminicii) este o tendință ce dă dovadă de decăderea credinței, de renunțarea la orânduirea vieții vremurilor creştinismului primar. Niciun argument inventat care spune că aşa vom evita obişnuința şi pierderea evlaviei nu vor fi de ajutor pentru justificarea acestei nesocotiri.

Sunt ferm convins că vom sădi ceva foarte important în copil dacă el va şti din pruncie că rânduiala familiei presupune frecventarea săptămânală a bisericii. Este ca şi în discuția despre aceea dacă trebuie să te rogi zilnic sau doar uneori, când îți vine cheful... Trebuie să existe un sistem, copilul trebuie să ştie că duminica este ziua Domnului! Ea trebuie începută cu rugăciunea în biserică, cu expresia iubirii şi recunoştinței noastre față de Dumnezeu. La greci această zi chiar aşa se şi numeşte: Kyriaki – ziua Domnului. Nu este ziua *noastră*, ci ziua lui Dumnezeu!

„Vouă, preoților, vă este bine... Vă închideți în altar şi vă delectați în linişte. Dar cum ne simțim noi, mamele, cu copiii...", parcă aud exclamațiile cititoarelor.

Haideți să vedem cum, făcându-ne o regulă din mersul săptămânal la biserică, să înfruntăm greutățile obiective care ne aşteaptă.

Vecernia – după dorință

Părintele Constantin:

Personal, consider că nu avem voie să le cerem enoriaşilor prezența obligatorie la slujbele de seară, cum ar fi Vecernia. Unii preoți nu acceptă la Împărtăşanie pe cei care de cu seară nu au fost la biserică. Acest lucru contravine atât practicii Bisericii din vechime, cât şi Pravilei bisericeşti.

Dacă avem anumite treburi, trebuie să le facem sâmbăta. Dacă unul dintre soți este necredincios, de asemenea trebuie să mai stăm şi cu el sâmbăta, pentru ca duminică dimineață să mergem fără scandal la biserică.

Este foarte comod dacă biserica nu se află departe de casă. În acest caz putem chiar de fiecare dată să venim la slujba de seară, să ne facem o regulă din mersul la Vecernie în ajunul praznicelor Împărăteşti, dar mersul săptămânal la Vecernie nu îl consider obligatoriu.

Elizaveta:

Aş adăuga că sâmbăta, chiar şi partea timpului dedicată Vecerniei poate fi folosită pentru comunicarea cu copiii. Ne plângem tot timpul că nu ne ajunge timpul pentru comunicare, pentru dezvoltarea copiilor. Ne justificăm prin lipsa de timp, prin faptul că trebuie să câştigăm bani pentru familie. Este adevărat, însă în weekend, sâmbăta o putem dedica unei comunicări reale cu copilul.

Dar în ajunul unei mari sărbători aş considera obligatoriu să mergem la Vecernie.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Cât timp stăm la Liturghie?

Părintele Constantin:

Probabil ați auzit expresia „Liturghia copiilor". Asemenea Liturghii (prescurtate) se oficiază în şcoli duminicale, în gimnazii, ba chiar pe lângă unele biserici. Cum de a devenit posibilă ridicarea întrebării ca Liturghia pentru adulți să fie adaptată pentru copii? Fiindcă Liturghia a fost creată pentru adulți. Mersul slujbei, teologia slujbei – totul este îndreptat către persoana adultă.

Elizaveta:

Uneori aceste Liturghii se slujesc special pentru elevii şcolilor duminicale. În şcoala noastră duminicală am organizat şi noi asemenea slujbe. Nu chiar des, nu am avut posibilitate, dar aproximativ o dată pe lună ne străduim ca micuții să poată participa la această Liturghie gândită special pentru ei. Pe lângă faptul că o asemenea slujbă este „adaptată" pentru copii, în sensul că este puțin mai scurtă decât Liturghia obişnuită, unele texte slavone sunt traduse în rusă iar predica este adresată nemijlocit ascultătorilor tineri. Este important şi faptul că la o atare slujbă copiii participă în mod activ: ei înşişi cântă, citesc, toarnă în pahare agheasmă. Este ceva important pentru ei. Nu trebuie să-i idealizăm pe copii, în timpul slujbelor rari sunt cei care au înzestrări exclusive în sens religios, în stare să se cufunde în rugăciune, aşa cum citim în descrierea copilăriei

sfinților. Pentru copiii obişnuiți, chiar şi foarte buni, inteligenți, stăruitori, rugăciunea este o muncă grea. Copiilor le este dificil, iar pentru mulți chiar imposibil să se concentreze în timpul slujbei.

Vorbesc acum despre copiii de la vârsta preşcolară mare până la vârsta adolescenței inclusiv. Despre copiii foarte mici este o discuție aparte. Chiar dacă micuțul stă lângă părinți (aşa cum trebuie să fie) şi nu comunică în tovărăşia celor de o vârstă cu el, gândurile lui nu sunt ocupate în principal de rugăciune. Copilul, dorind la început cu sinceritate să se roage, se abate repede şi începe să examineze veşmântul preotului, să studieze vibrațiile flăcării lumânării, dispoziția clerului şi a rugătorilor sau chiar lipseşte cu desăvârşire cu gândul din biserică. Dacă surprindem un copil familiarizat bine cu slujbele bisericeşti cu întrebarea ce parte a slujbei este acum, adesea el nu poate să dea un răspuns imediat, pentru că se gândeşte la altceva. Este un lucru de înțeles şi firesc. Atât copilului care abia învață să îşi stăpânească atenția, cât şi adolescentului pe care îl abate furtuna ce însoțeşte formarea personalității lui, le este la fel de dificil să se concentreze.

Iar dacă un copil este implicat în mod activ în serviciul divin, acesta îi devine apropiat şi drag. Mai târziu, la o Liturghie obişnuită, îi este mai uşor să înțeleagă slujba, să participe la ea: textele sunt cunoscute, evenimentele înțelese. Pentru copil devine destul de limpede ceea ce este trăit de el, ceea la ce participă, nu doar ce i s-a relatat, descris.

Desigur, Liturghiile copiilor nu le exclud pe cele obişnuite. Ar fi bine dacă în cadrul parohiilor ar exista

Libris.ro Respect pentru oameni și cărți

această practică, dar asta nu înseamnă că micuții trebuie să frecventeze doar aceste slujbe religioase. Cred că ar fi ideal ca experiența pe care copiii ar primi-o la slujbele gândite în mod special pentru ei, să o transpună asupra slujbelor obişnuite...

Părintele Constantin:

Însă în parohiile obişnuite, din păcate, rar poate fi întâlnită această practică a slujirii Liturghiei special pentru copii. Ce-i de făcut?...

Să nu aducem copilul la toată slujba! Lăsați-l să participe la acea parte a slujbei înainte de Împărtăşanie care este pe puterile lui să o suporte.

În ceea ce-i priveşte pe copiii foarte mici, despre ei în general discuția este aparte. Pentru ei orice slujbă va fi neînțeleasă, chiar şi cea menită special pentru copii.

Aşadar, aduceți copilul la canonul Euharistic (el începe de la cântarea Imnului Heruvic).

Deja s-au citit Apostolul şi Evanghelia, cei adunați în biserică s-au rugat pentru vii, pentru adormiți, diaconul a rostit: *Cei chemați, ieşiți!* Apoi se deschid Uşile Împărăteşti şi sub acompaniamentul Imnului Heruvic pâinea şi vinul se mută de pe proscomidiar pe Sfânta Masă.

Din acel moment începe cea mai importantă parte a Liturghiei în timpul căreia pâinea şi vinul prin rugăciunea preotului şi a celor care se roagă, prin puterea şi lucrarea Sfântului Duh se transformă în Trupul şi Sângele lui Hristos.

Canonul Euharistic durează în jur de douăzeci de minute. În acest răstimp micuțul este în brațe la mama

sau lângă ea şi ea, atunci când copilul îşi pierde atenția, îi vorbeşte cu gingăşie la urechiuşa lui.

Dar ce facem dacă micuțul nu vrea deloc niciun minut să stea liniştit? Copilul este la fel în brațe la mama, nu stă cățărat pe gărduleţul din fața amvonului, asigurat de mâinile mamei. Mama, ținând copilul în brațe, încearcă să-l obişnuiască cu stăruința şi atenția. Să stea măcar un minuțel liniştit. Apoi poate să aprindă împreună cu copilul o lumânare, punând-o în fața icoanei, sau poate să-i arate cum aprinde lumânarea o enoriaşă bătrânică, sau îi propune să se uite la părintele (dacă Uşile Împărăteşti rămân deschise), sau va spune: „Uită-te cât de duios te priveşte Măicuța Domnului din icoană", sau... sunt o mulțime de variante aici. Dar atenția oricărui copil de această vârstă poate fi în mod real captată un timp oarecare în brațe la mama.

Dacă micuțul este la vârsta la care ar vrea să alerge (2-5 ani), putem alterna starea de atenție (un minut-două) cu luarea lui în brațe, şederea pe pantofii mamei care se roagă, deplasarea delicată cu mama prin biserică. Adică, pentru o perioadă atât de scurtă putem să-i găsim ocupație chiar şi celui mai neastâmpărat copil.

Deja de la şase ani copilul poate tot acest timp să stea alături de mama: de bună seamă, poate şi el să facă o mică nevoință pentru Domnul.

Elizaveta:

Lucrurile sunt foarte diferite aici. Există copii care vor sta liniştiți în brațe la mama tot canonul Euharistic, ba chiar mai mult. Dar pentru majoritatea copiilor acest lucru este greu de realizat. Iar pentru mulți copii de astăzi este chiar absolut imposibil. De aceea,

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

trebuie să ne orientăm după copilul nostru, după particularitățile lui. Bineînțeles, mama își dorește foarte mult să se roage, să stea mai mult la slujbă. Dar, cred că acesta este destinul mamelor, crucea lor. Mai bine să încerce să compenseze lipsa de rugăciune în timpul liber acasă, până copilul doarme sau este prins cu joaca singur. Iar la slujbă să vină nu pentru mult timp, astfel încât copilul să nu sufere, să nu se chinuie de plictiseală și trebuința de a sta nemișcat. Pentru că dacă deplasarea prin biserică a copiilor foarte mici o putem considera normală, cu condiția să nu-i deranjeze pe cei din jur, pentru copiii mai măricei este deja un lucru inadmisibil.

Dacă pentru un copil chiar și de 3, de 4 ani șederea liniștită în biserică este un obiectiv dificil, în intervalul de timp în care este prezent la slujbă, care deși este scurt, însă în creștere, merită să îi captăm atenția prin anumite activități și istorisiri. Vom înconjura încetișor împreună cu el biserica și vom săruta icoanele, vom rosti câteva cuvinte la icoanele preferate, îi vom vorbi despre subiectele reprezentate în ele, îi vom atrage atenția asupra mersului slujbei, vom înclina capul ca răspuns la binecuvântare. Toate acestea, din păcate, nu presupun nici cea mai mică concentrare pe rugăciune a mamei, pentru ea este o nevoință, în schimb copilul va fi ocupat și liniștit, nu va asocia frecventarea bisericii cu emoțiile negative: e plictisitor, nu ai voie să alergi, să te joci, să pleci.

Apropo, este important să căutăm ca în timpul scurt în care copilul totuși reușește să stea liniștit, el să se afle în fața celor care se roagă. Lăsați-l să stea

(chiar să stea jos pe treptele soleei[1]), urmărind ce se petrece pe amvon și în altar (prin ușile deschise). Faptul de a sta în timpul slujbei undeva în pridvor pe băncuță, împreună cu bătrânele neputincioase, nu are nimic bun în el. Imaginați-vă: copilul și așa nu prea înțelege sensul a ceea ce rostesc slujitorii altarului, nu discerne și nu înțelege ce cântă corul, în plus, nici nu vede nimic. O atare ședere în biserică nu va aduce cine știe ce folos.

Părintele Constantin:

Însă iată că este scos Sfântul Potir și copilul se împărtășește. Ce urmează? Mai bea niște agheasmă și poate împreună cu mama... să plece acasă.

Anticipez întrebarea: „Dar crucea? Trebuie să sărute crucea!...". Menționez că sărutarea crucii după Liturghie nu este ceva obligatoriu, ci o tradiție pioasă (în Grecia, de exemplu, nu există acest obicei). Dacă vreți totuși să urmați această veche tradiție rusească, puteți săruta Răstignirea (care de obicei este fixată pe masa pentru pomenirea celor răposați) sau, la urma urmei, cruciulița de la piept.

Aduc aici o schemă gândită pentru cei mai nerăbdători copii. Dacă micuțul este în stare să mai rămână după Împărtășanie un timp oarecare în biserică, este minunat. Ce-i drept, nu îl încărcați în acel moment cu rugăciunea. El nu va înțelege nici rânduiala rugăciunii

[1] Soleea este platforma mai ridicată din fața altarului. Partea soleei pe care iese și rostește ecteniile diaconul, adică cea aflată chiar în fața Ușilor Împărătești, se numește amvon. Soleea are de obicei câteva trepte. (n.trad.)